

connexions

Europa davant la immigració: vells reptes, noves solucions

vista prèvia >

L'extrema dreta populista s'ha fet un lloc a la taula dels partits europeus durant els últims anys. Un dels factors que l'ha catapultat és el seu rebuig a la immigració i a les polítiques d'acollida. La sacsejada que ha produït aquest moviment influït també en els partits tradicionals, que en algunes ocasions han endurit les seves posicions, renunciant als valors fundacionals de la UE. La immigració no apareix ni desapareix, sinó que és; el que cal és veure quina resposta s'hi dona, i com es fa front al discurs d'odi de l'extrema dreta tot respectant les línies vermelles que donen la raó de ser a la UE: el respecte pels drets humans universals.

Núria Franco-Guillén

Investigadora postdoctoral a la Aberystwyth University

nuf@aber.ac.uk

Les darreres eleccions generals italianes de 2018 donaren el govern a la coalició entre el populista Movimento 5 Stelle [Moviment 5 Estrelles] i l'extrema dreta de la Lega Nord [Lliga Nord], liderada pel que després seria nomenat vicepresident i ministre d'Interior del nou govern italià, Matteo Salvini (1973). La seva arribada marcà un punt d'inflexió en la política italiana pel que fa a la recepció i/o rescat dels vaixells a la deriva del mar Mediterrani. Tanmateix, és en aquesta mateixa Itàlia on no pocs alcaldes i regidors mobilitzaven tants mitjans com tenien a l'abast per acollir les persones que així ho necessitaven, fins i tot en algunes ocasions desafiant el govern estatal.¹ Mentrestant, els ciutadans de Nàpols elaboraven un vídeo basat en cartes reals enviades per veïns de la ciutat a l'Ajuntament tot expressant el seu suport als demandants d'asil i llur disposició a ajudar en la mesura que els fos possible. El cas d'Itàlia il·lustra la complexitat dels vincles entre la dreta populista, les percepcions sobre la immigració, i gestió de fluxos, així com la interdependència entre tots ells. Aquesta complexitat,

1 PACHO, «Un grupo de alcaldes italianos se rebela contra Salvini por su ley de seguridad».

i els seus efectes col·laterals, és el gran repte que ha d'enfrontar l'Europa dels propers anys en relació amb la immigració.

No són reptes nous. L'extrema dreta, definida en termes amplis, fa dècades que existeix. Els fluxos migratoris, la immigració com a fenomen, és tan antic que s'utilitza com a factor per a explicar l'origen del que som, com som, i com hem arribat fins avui com a espècie humana. El racisme i la xenofòbia tampoc són nous. Aquests reptes, malgrat ser vells coneguts per la ciutadania, polítics i institucions públiques, no han acabat de trobar solucions òptimes. El mateix, cal dir, passa amb l'atur, la igualtat de condicions o el preu de l'habitatge a les ciutats. Tots aquests són aspectes que els poders públics porten legislatures i legislatures intentant, amb menor o major interès, resoldre. Totes elles són qüestions que la ciutadania insisteix a posar al capdamunt de les llistes de les principals preocupacions, baròmetre rere baròmetre.

Aquest article té per objectiu repassar els reptes que afecten avui Europa, i que haurà d'afrontar en el

proper cicle que iniciarà el Parlament Europeu, pel que fa a la temàtica de les migracions.

Fluxos migratoris

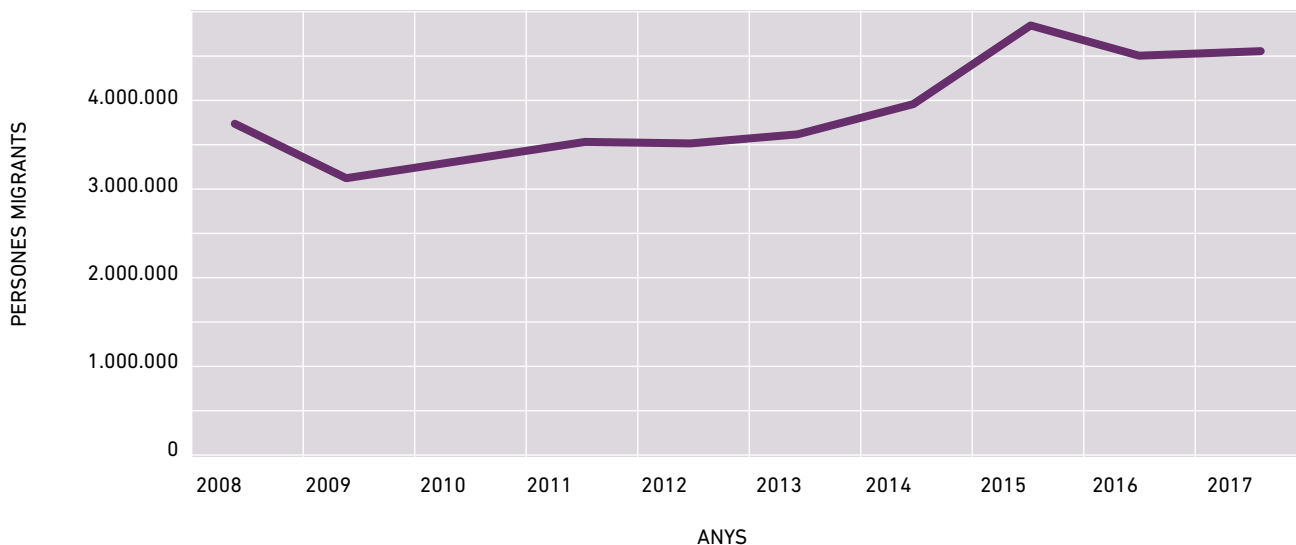
Europa, pels avantatges econòmics i socials que presenta, és un pol d'atracció internacional. Les fins ara incontestades garanties democràtiques i de llibertat presents a la majoria d'estats del continent s'afegien als avantatges materials. El gràfic 1 mostra l'evolució dels fluxos migratoris arribats als països europeus durant la darrera dècada. Tal com podem comprovar, malgrat la crisi financera global, les arribades d'immigrants mai s'han aturat.

Els fluxos migratoris formen part estructural, i no conjuntural, de la realitat tant a Europa com més enllà de les seves fronteres. La recerca ens proporciona actualment una multitud de teories que intenten explicar el perquè dels moviments migratoris, així com la seva permanència.² Cal

2 Per a un repàs de les principals teories podeu consultar, per exemple, la revisió de MASSEY (et al.): «Theories of International Migration».

La teoria de la causalitat acumulada ens explica que la perpetuació de moviments migratoris es deu a l'agregació dels efectes que tenen els factors que en van causar l'inici

Gràfic 1. Evolució de l'arribada de persones migrants a Europa, 2008-2017.

Font: Eurostat, 2019.³

separar per un costat els factors que impulsen les persones a moure's, i els que reforcen determinats corredors migratoris. En altres paraules, les circumstàncies que causen l'inici d'un determinat moviment de població del país A al país B, poden canviar, mentre que el flux global de persones es manté ja que hi ha altres factors que

incideixen en la perpetuació dels també anomenats sistemes migratoris.

De totes aquestes teories, val la pena destacar la teoria del geògraf anglès Ernst Georg Ravenstein (1834-1913), desenvolupada a finals del segle XIX,⁴ coneguda avui en dia com els *push & pull factors* [factors d'atracció i expul-

sió]. Aquesta explica les decisions individuals de migrar a partir d'un marc de factors d'expulsió — *push*— del país d'origen, com ara la pobresa, l'atur, els conflictes armats al país d'origen, determinades condicions del sistema polític que donen lloc a la persecució de persones degut a llurs condicions individuals —com ara la sexualitat, la religió o l'ètnia; i els factors d'atracció —*pull*— del país de destí,

3 EUROSTAT, «Immigration by age group, sex and country of birth».

4 RAVENSTEIN, «The Laws of Migration».

Les migracions són un fet social estructural i permanent de qualsevol comunitat al món. El que varia amb el temps no n'és l'existència o l'absència, sinó possiblement la direccionalitat, el volum, o la composició

com les oportunitats laborals, d'estudi, les condicions polítiques... Alguns d'aquests factors, alhora han sigut objecte d'ampli estudi, com és el cas dels mercats laborals. Així doncs, posant per exemple la teoria neoclàssica: degut a les diferències salarials entre el país A i el país B, s'originarien fluxos de migrants que abandonarien el país A per cobrar salaris més alts al país B. Aquesta teoria fa una passa més i prediu que un cop s'igualin els salaris, el flux migratori desapareixerà. La història ens mostra que això no és així i que, si bé el salari o les oportunitats laborals són factors importants, n'hi ha d'altres que es conjuren per donar origen a les migracions. Així mateix, les repercussions mateixes que els moviments migratoris tenen en les societats tant d'acollida com d'origen ajuden a explicar el fet que, malgrat canvis, per exemple, en els nivells d'atur, els fluxos es mantinguin.

La teoria de la causalitat acumulada ens explica que la perpetuació de moviments migratoris es deu a l'agregació dels efectes que tenen els factors que en van causar l'inici. Aquests, es retroalimenten i fan que

un sistema migratori se sostingui en el temps. Per exemple, quan una persona migra —ben sovint fruit de l'estratègia de supervivència d'un nucli familiar—, aquesta tendeix a enviar a la família part dels ingressos del seu treball en el país de recepció. La millora en la capacitat adquisitiva relativa d'aquella família incentivarà altres famílies a prendre la decisió de migrar, ajudant així a perpetuar el flux. Així mateix, amb aquests ingressos extra la família es pot plantejar, per diversificar el risc, invertir en la compra de terra conreable i maquinària, la qual cosa redueix la necessitat d'una mà d'obra que optarà per migrar. Per altra banda, com exemple d'efectes acumulats en destí, una sèrie de llocs de treball que gradualment ocupen persones immigrades acaben rebent l'estigma de «treball d'immigrants», de manera que les persones autòctones deixen de voler-lo exercir. Això mateix fa que a la fi, independentment del nivell d'atur o dels salaris pagats, el país receptor mantingui la demanda d'immigrants. És per aquesta concatenació de circumstàncies —i d'altres— en mutu reforç que parlem de causalitat acumulada.

El que la recerca ens demostra amb aquestes i altres teories —que per limitacions d'espai no podem comentar—, és que les migracions són un fet social estructural i permanent de qualsevol comunitat al món. El que varia amb el temps no n'és l'existència o l'absència, sinó possiblement la direccionalitat, el volum, o la composició. Durant la primera part del segle XX, els països europeus passen de ser emissors a receptors d'immigrants, i els fluxos d'entrada passen de tenir uns orígens en d'altres països europeus, a tercers països d'altres continents. En conclusió, els fluxos migratoris no són en sí mateixos el principal repte que cal enfrontar, sinó la gestió que se n'ha fet fins ara.

La fundació de la UE ha implicat canvis importants en els fluxos migratoris, tant interns, com arribats de fora de la Unió. El mercat comú i la zona Schengen fan desaparèixer les fronteres internes i creen una nova frontera corresponent als límits polítics de la UE. Els països de la riba nord del Mediterrani reben nombroses persones diàriament, algunes amb intenció d'establir-s'hi, i d'altres amb la intenció de continuar

L'externalització de les fronteres per part de la UE és un conjunt de pràctiques orientades al control de fluxos migratoris que desplacen part de la responsabilitat del control fronterer a tercers països

cap al nord del continent. Una de les respostes més destacables per part de la UE és l'anomenada externalització de les fronteres.⁵ Es tracta d'un conjunt de pràctiques orientades al control de fluxos migratoris que desplacen part de la responsabilitat del control fronterer a tercers països mitjançant, entre d'altres, la celebració d'acords de cooperació condicionada i/o de readmissió. Algunes d'aquestes pràctiques són dutes a terme pels propis estats, sent-ne els del sud d'Europa parts principals, mentre que d'altres mesures són directament gestionades per la UE. En aquest segon cas, els acords amb tercers països capaciten en algunes ocasions a la European Border and Coast Guard Agency [Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes] (Frontex) per realitzar operacions en territori de tercers estats.⁶

Quan a través d'un acord amb un tercer estat es delega aquest control

fronterer, la UE i/o l'estat membre deixa d'exercir tutela sobre una mínima garantia dels drets fonamentals de les persones subjectes a control fronterer en el tercer estat. Molts d'aquests estats tenen uns estàndards de respecte pels drets humans per sota del que un ciutadà europeu consideraria acceptable, però la mateixa externalització situa les violacions de drets en un espai que esdevé impune.⁷ Així mateix, a la pràctica s'intervé la sobirania dels tercers estats i el condicionament de les polítiques de cooperació influeix alhora en les prioritats de despesa dels mateixos —en tant que protegir la seguretat de la frontera europea esdevé una prioritat. Aquestes pràctiques, han suscitat reaccions adverses per part d'entitats de la societat civil, sobretot en matèria de drets humans. Aquests qüestionaments estan també relacionats amb el tracte a les persones interceptades pels cossos policials, les condicions de la seva detenció en els famosos Centres d'Internament d'Estrangers (CIE) i la posterior gestió del seu retorn. Tot plegat, tant a nivell col·lectiu com en els casos

individuals dels estats membres, ha donat lloc a mobilitzacions en contra d'aquestes pràctiques. Un exemple a Catalunya va ser la campanya de 2016 «Tanquem els CIE».⁸

Menció a part pel que fa a la gestió dels fluxos migratoris mereix l'anomenada crisi dels refugiats. Els tractats internacionals en la matèria i els acords preexistents de l'espai Schengen van resultar inadequats per a donar una resposta efectiva a l'increment d'arribades per part dels demandants d'asil, que s'acumulaven, sovint en condicions indignes, als països del sud d'Europa. Les lentes negociacions entre els estats membres per establir quotes d'acollida, contrastaven amb una sensació d'urgència constatada per la societat civil. Així, mobilitzacions en favor de l'acollida de refugiats tingueren lloc a diverses ciutats arreu del continent, com per exemple la manifestació celebrada a Barcelona sota el lema «Volem acollir». Les respostes europees han quedat certament allunyades del que es podria esperar. Un exemple n'és el polèmic acord celebrat amb Turquia

5 Es recomana la lectura de: GABRIELLI, «La Externalización europea del control migratorio».

6 Veure, per exemple, l'acord celebrat entre Albània i la UE l'octubre de 2018: EUROPEAN COMMISSION, «Gestión de las fronteras: la UE firma un acuerdo con Albania sobre cooperación con la Guardia Europea de Fronteras y Costas».

7 FEDELE, *The land between*.

8 Veure'n el detall a: <www.tanquemelscie.cat>.

el 2016 en virtut del qual els demandants d'asil arribats a Grècia podrien ser reenviats a Turquia en cas que la seva sol·licitud fos denegada. Van ser nombroses les crítiques jurídiques, relatives als drets humans, i relatives al qüestionament de Turquia com a país segur.

Finalment, la gestió de la primera acollida dels demandants d'asil i refugiats ha mostrat un ampli marge de millora. En el cas de l'Estat espanyol, per exemple, trobem un sistema que per una banda pretén fomentar la ràpida incorporació de la persona a les estructures sociolaborals, però que, tal com han argumentat experts, no respon a la realitat de llurs situacions personals, de manera que una vegada esgotats els terminis que el sistema de recepció estableix, tendeix a deixar el demandant d'asil en una situació de vulnerabilitat.⁹

La recerca ens mostra que encara que canviïn les circumstàncies, els fluxos migratoris es mantenen. I la realitat ens ha mostrat també que no

només es mantenen, sinó que Europa no ha aconseguit donar respostes acceptables tant per als immigrants, com per a la societat d'acollida. El repte, en conclusió, consisteix a aprendre dels errors i buscar mecanismes de coordinació i cooperació entre els estats de la UE per donar respostes als fluxos migratoris que assegurin, en primer lloc, el tractament transparent i digne de les persones que arriben.

El rebuig a la immigració i el progrés dels partits de dreta populista

L'arribada de persones d'arreu del món troba tot tipus de respostes per part de la societat d'acollida, tant a nivell individual, com a nivell polític i institucional. En algunes ocasions aquestes respostes han sigut de caire negatiu, excloent i/o racista. El rebuig a la immigració és un —per no dir, el— gran repte —per no dir problema— que ha d'afrontar Europa durant els propers anys. A la majoria d'estats i regions europees, la immigració, així com les persones d'origen immigrant representen proporcions suficientment rellevants del total de la població. El racisme, el prejudi-

ci, i la discriminació sistemàtica d'un grup minoritari de la població d'un estat posa en una situació crítica la cohesió i la pau social. El manteniment de la cohesió i la pau social és la funció principal de qualsevol estat del món, i el racisme, el prejudici i la discriminació sistemàtica d'un grup minoritari de la població posen en una situació crítica aquests pilars.

Segons dades d'Eurostat, el 2017 hi havia aproximadament 618.000 immigrants en situació administrativa irregular, en contrast amb els més de 21 milions d'immigrants amb permisos de residència.¹⁰ Aquestes dades, però, disten de la percepció de molts europeus. El darrer Eurobaròmetre especialment dedicat a la integració de la immigració, publicat el 2018,¹¹ mostra que només un 40% dels europeus consideren que hi hagi més immigrants «legals» que «il·legals» —utilitzant la terminologia de l'informe. A més, quatre de cada deu europeus consideren que la immigració de fora de la UE és més

¹⁰ Veure dades d'immigració administrativa irregular a: <www.appso.eurostat.ec.europa.eu>.

¹¹ COMISSIÓ EUROPEA, «Integration of immigrants in the European Union - 2017».

⁹ GARCÉS MASCAREÑAS, «Casa Nostra, Casa Vostra?».

Els partits que formen part de l'extrema dreta comparteixen un tret característic, almenys entre els que electoralment reeixits: el clar posicionament contra la immigració

un problema que una oportunitat. La proporció empitjora a mesura que ens apropem als països del sud, i de l'est de la UE. Aquests tipus de preguntes ens indiquen que hi ha una part important de la població europea que sobredimensiona els immigrants i els veu potencialment com un problema. Cal remarcar que aquesta no és majoritària, però no per minoritària perd importància.

L'oposició pública a la immigració ha vingut acompanyada de la incursió de la família de partits, que el polític i expert en els moviments d'extrema dreta Cas Mudde (1967)¹² anomena dreta radical populista.¹³ Segons la també politòloga Elisabeth Ivarsflaten, els partits que formen part d'aquesta corrent política comparteixen un tret característic, almenys entre aquells que han esde-

vingut electoralment exitosos: el clar posicionament contra la immigració.¹⁴ Aquests partits han incrementat la seva presència a molts estats europeus, i tenen un potencial per continuar aquesta tendència.

El creixement de la dreta populista representa un problema tant pel que fa a la immigració, com respecte al futur del projecte de la UE. Aquests tipus de partits, que actualment trobarem materialitzats en el cas de l'Estat espanyol en Vox, despleguen un discurs contra la immigració que apel·la a emocions i pors compartides per segments de la població. Aquestes es poden agrupar, a grans trets, en les anomenades amenaces econòmiques —«els immigrants ens roben la feina»— i culturals —«els immigrants amenacen la nostra cultura i valors». Ben sovint, els discursos s'emmarquen en valors i idees amb les quals el potencial votant es pot identificar fàcilment, com és la llibertat, la igualtat entre homes i dones, la meritocràcia, o la nació en tant que grup de pertinença comuna

i destí compartit. És a partir d'aquí que es poden alinear aquests marcs mentals en contra d'un «altre» extern, de fora, que és descrit en el discurs antiimmigració com algú que posa en perill aquests marcs compartits, legitimant d'aquesta manera el rebuig que sent l'individu. En altres paraules, en seleccionar determinats aspectes de la realitat, amb els quals les persones es poden identificar, s'acaba promovent una visió particular de la immigració, així com la manera en què s'avalua moralment o la manera en què cal respondre-hi.¹⁵

En paral·lel, la resposta de les institucions públiques no sembla haver ajudat molt a combatre aquestes percepcions. A nivell institucional, determinades polítiques restrictives, com per exemple les mencionades a la secció anterior reforcen un discurs de securització de la immigració —situant-la com una amenaça a la seguretat. Alhora, la cobertura

12 MUDDE, *Populist radical right parties in Europe*.

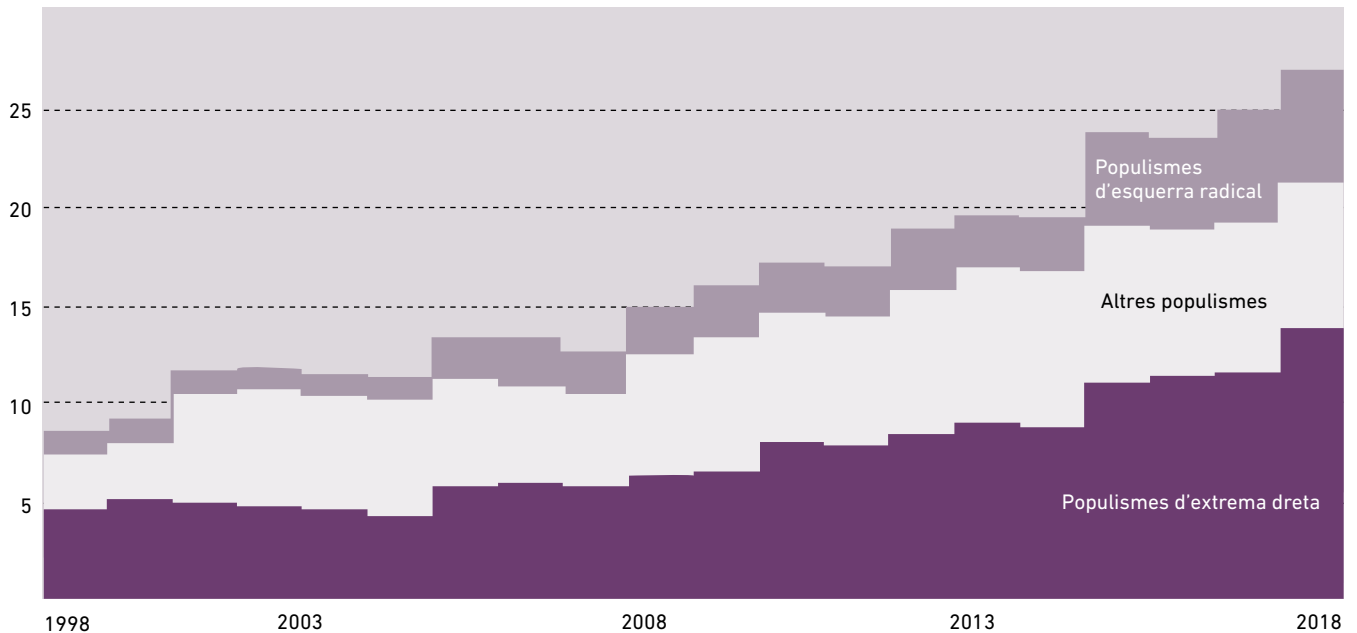
13 El populisme no és quelcom propi de la dreta o de l'esquerra, sinó que n'és transversal. És important en aquest punt recordar la definició de populisme. Una de les definicions més acceptades en la recerca politològica és la proposada per Mudde, segons la qual es tracta d'una ideologia política que considera que la societat està dividida en dos grups homogenis i antagònics; el «poble pur» i les «corruptes elits», i que defensa que la política hauria de ser una expressió de la voluntat general del poble. MUDDE, «The Populist Zeitgeist».

14 IVARSFLATEN, «What unites right-wing populists in Western Europe? Re-examining grievance mobilization models in seven successful cases».

15 Aquesta idea d'emmarcar els discursos —en anglès, *framing*— prové dels estudis en comunicació. Entre els exemples en l'estudi dels efectes del *framing*, es pot consultar RASINSKI, «The effect of question wording on public support for government spending».

Les pors a la immigració es poden agrupar en les anomenades amenaces econòmiques «els immigrants ens roben la feina»; i culturals «els immigrants amenacen la nostra cultura i valors»

Gràfic 2. Evolució del vot populista a Europa, 1998-2018 (%).

Font: The Guardian.¹⁶

i el llenguatge mediàtic —com per exemple, parlar d'allaus de persones saltant tanques— col·laboren en la legitimació d'aquest discurs que la dreta populista després explota, servint-se tant de mitjans tradicio-

nals com de xarxes socials com a altaveus. Finalment, la resposta de la resta de partits no sempre ajuda a desinflamar aquestes ansietats. Sovint els partits hegemònics, en un intent de prevenir els fluxos de vots cap a aquests partits, adopten estratègies que acaben, de fet, reforçant els prejudicis cap a la immigració, i

situant-los al cap de la llista de preocupacions ciutadanes.¹⁷

A aquest problema s'hi suma l'extensió del fenomen a les xarxes soci-

16 LEWIS (et al.), «Revealed: One in four europeans vote populist».

17 Per a veure com té lloc aquest fenomen, consultar MEGUID, «Competition between unequals: The role of mainstream party strategy in niche party success».

La cobertura i el llenguatge mediàtic col·laboren en la legitimació d'aquest discurs que la dreta populista després explota, servint-se tant de mitjans tradicionals com de xarxes socials com a altaveus

als. A través d'aquestes es difonen missatges senzills sovint acompanyats de dades falses o manipulades, de manera que determinades idees respecte a la immigració es retroalimenten i consoliden. És a les xarxes socials on es difonen nombrosos discursos racistes i d'odi, que en ocasions inciten a la violència, tant cap a immigrants, com cap a minorïes ètniques. Per exemple, fou a través de Facebook, Twitter i 8chan que el terrorista blanc, Brenton Harrison Tarrant (1990), responsable dels tirotejos a dues mesquites de Christchurch —a Nova Zelanda— el 15 de març del 2019, difongué el seu «manifest» abans de la matança.

Els prejudicis, i les percepcions negatives respecte a la immigració es troben a l'arrel del tractament discriminatori i, en casos extrems, violent cap a les persones d'origen immigrant, i és per aquest motiu que cal combatre'ls. També es troben, juntament amb d'altres factors que per manca d'espai no es tracten aquí, en els motius per votar els partits d'extrema dreta, els quals són corresponsables de la difusió de discursos racistes i d'odi que retroalimenten el prejudici. Combatre'l, per

tant, hauria de ser una prioritat per a una Europa que es vulgui lliure de violència.

Conclusions

En aquest article ens demanàvem una reflexió sobre quins eren els principals reptes que hauria d'afrontar Europa en els propers anys pel que fa a la immigració.

El repte no són els fluxos migratoris en si mateixos, ja que aquests, com he intentat resumir, senzillament, són. Assumint que mai hi haurà un mur prou alt o un mar prou agitat que satisfaci a qui els vulgui fer desaparèixer, el repte es troba en redreçar els errors comesos en la seva gestió. Aquesta aproximació té un punt de partida bàsic, però que alhora troba un nivell de compliment dubtós: el respecte i la garantia dels drets humans.

A partir d'aquí es poden emprendre determinats esforços en una o altra direcció. La UE necessita uns majors nivells de coordinació i cooperació entre els estats a nivell de la gestió de fronteres i dels fluxos migratoris,

tal com la deficient gestió de la crisi dels refugiats ha posat en evidència. En un pla ideal, els mecanismes de coordinació i cooperació han d'incorporar els diferents nivells governamentals que, d'una manera o altra, són responsables de la provisió de serveis de primera acollida de les persones immigrants.

El principal obstacle perquè això passi és la resistència dels estats a cedir la seva sobirania en quelcom que, tal com ja apuntava Hannah Arendt (1906-1975), és tan intrínsec en la naturalesa de l'estat: el determinar qui n'és i qui no n'és súbdit. Per aquest motiu és necessari l'arbitratge per part de les institucions europees entre els interessos divergents dels estats membres, i que alhora supervisin i monitoritzin el compliment d'uns estàndards mínims de comportament dels actors implicats en la gestió de fluxos migratoris, incloent-hi Frontex. Aquests estàndards mínims són: el compliment de la legalitat vigent, la transparència en la gestió i, insistint, la garantia dels drets humans.

Pel que fa als prejudicis cap a la immigració, la feina per fer es resumeix

A través de les xarxes es difonen missatges senzills sovint acompanyats de dades falses o manipulades, de manera que determinades idees respecte la immigració es retroalimenten i consoliden

en contrarestar els discursos que legitimen pensaments i accions de caire racista i discriminatori. Com aconseguir-ho és una qüestió més complicada. Si bé existeixen instruments encaminats a aconseguir aquest objectiu, tant a nivell legislatiu, amb la directiva europea per a la no-discriminació, com a nivell d'implementació de polítiques públiques i accions encaminades a reduir els prejudicis; a destacar la famosa estratègia antirumors iniciada a la ciutat de Barcelona, i promoguda com a bona pràctica a nivell europeu.¹⁸ Cal per un costat invertir més esforços en monitoritzar i avaluar l'impacte tant a nivell legislatiu com a nivell social d'aquestes propostes, i enfortir una estratègia que passi per reforçar els marcs mentals que valoren la diversitat, i contrarestar els que la condemnen. En serien exemple la recopilació i publicació de dades sobre la diversitat als llocs de treball, com fan per exemple les universitats al Regne Unit. D'altra banda, es fa imprescindible el seguiment de la generació i transmissió dels discursos d'odi i discriminació entre la població. És cert que en alguns ca-

sos els mitjans de comunicació són responsables directes d'amplificar i distribuir aquests discursos, però cada vegada més seran les xarxes socials que hi col·laboraran.

Són necessaris també acords polítics i socials entre els actors responsables de promoure discursos, i per tant, crear opinions. Acords que ajudin a orientar com es poden transmetre idees que no generin sentiments negatius que posin en perill la pau social. Insistir en la estigmatització del racisme i el prejudici és una via, però no l'única. Posar en valor la diversitat n'és una altra, i dins d'aquesta, insistir també en el debat moral. Si bé és cert que la immigració comporta beneficis tant econòmics com culturals a les societats d'acollida, és possible que precisament fer d'aquestes idees el centre del contradiscurs, en una era de les anomenades *fake news* on tot és contestable, potser el que cal és retornar a fer ús dels arguments morals universals en els que tots podem estar d'acord. ■

18 Veure <www.coe.int>.

■ Bibliografia

COMISSIÓ EUROPEA. «Integration of immigrants in the European Union – 2017» [en línia] Special Eurobarometer. European Commission, 2018. Disponible a: <www.ec.europa.eu>.

COMISSIÓ EUROPEA, «Gestión de las fronteras: la UE firma un acuerdo con Albania sobre cooperación con la Guardia Europea de Fronteras y Costas» [en línia]. Disponible a: <www.europa.eu>.

EUROSTAT, «Immigration by age group, sex and country of birth» [en línia]. Disponible a: <www.appso.eurostat.ec.europa.eu>.

FEDELE, David. *The land between*. El film es pot consultar a: <www.thelandbetweenfilm.com>.

GABRIELLI, Lorenzo. «La Externalización europea del control migratorio: ¿La acción española como modelo?» [en línia]. A *Anuario CIDOB de la Inmigración. 2017*, p.123–152. Barcelona: CIDOB Foundation, 2017. Disponible a: <www.cidob.org>.

GARCÉS, Blanca. «Casa Nostra, Casa Vostra? Accés a l'habitatge de Sol·licitants d'asil i Refugiats a Catalunya» [en línia]. A *CIDOB Opinió*, 2018. Disponible a: <www.cidob.org>.

IVARSFLATEN, Elisabeth. «What unites right-wing populists in Western Europe? Re-examining grievance mobilization models in seven successful cases». A *Comparative Political Studies* 41, núm. 1, p.3–23, 2018.

LEWIS, Paul (et al.). «Revealed: One in four europeans vote populist». A *The Guardian*, 20

de novembre 2018. Disponible a: <www.theguardian.com>.

MASSEY, Douglas (et al.). «Theories of international migration: A review and appraisal» [en línia]. A *Population and Development Review* 19, núm 3, 431–466, 1993. Disponible a: <www.doi.org>.

MEGUID, Bonnie. «Competition between unequals: The role of mainstream party strategy in niche party success». A *American Political Science Review* núm. 3, 347–359, 2005. Disponible a: <www.doi.org>.

MUDEDE, Cas. *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

MUDEDE, Cas. «The Populist Zeitgeist» [en línia]. *Government and Opposition* 39. Núm. 4, p.541–563. Disponible a: <www.doi.org>.

PACHO, Lorena. «Un grupo de alcaldes italianos se rebela contra Salvini por su ley de seguridad». A *El País*, gener 2019.

RASINSKI, Kenneth. «The effect of question wording on public support for government spending» [en línia]. A *Public Opinion Quarterly* 53. Núm. 3, p.388–394. 1989. Disponible a: <www.doi.org>.

RAVENSTEIN, Ernst Georg. «The laws of migration» [en línia]. A *Journal of the Statistical Society of London* 48, núm. 2, 167–235. 1885. Disponible a: <www-doi.org>.